

నివేదించదగినది

భారత సర్వోన్నత న్యాయస్థానం

సివిల్ ఒరిజినల్ అధికార పరిధి

రిట్ పిటిషన్ (సివిల్) నం 82 ఆఫ్ 2023

అజయ్ శంకర్ శ్రీవాస్తవ

... అర్జీదారు/పిటిషనర్(లు)

వర్సెస్

బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా

& మరియొకరు

... ప్రతివాదులు

టెండ్ :

జస్టిస్ డాక్టర్ ధనంజయ్ వై చంద్రచూడ్, CJI

జస్టిస్ పమిడిఘంటమ్ శ్రీ నరసింహ

జస్టిస్ జె బి పార్థివాలా

తీర్పు

డాక్టర్ ధనంజయ్ వై చంద్రచూడ్, CJI ద్వారా

1. పిటిషనర్ ప్రాక్టీస్ చేస్తున్న న్యాయవాది, ఆయన రెండు విభిన్నమయిన పరిహారాలను కోరుతూ ఈ కోర్టు అధికార పరిధిని ఆశ్రయించారు వాటిలో మొదటిది బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా అన్ని స్టేట్ బార్ కౌన్సిల్లకు 1 నవంబర్ 2022 న ఇచ్చిన, అనగా (పిటిషనర్ ప్రకారం) రాష్ట్ర బార్ కౌన్సిల్లో నమోదు చేసుకున్న న్యాయవాదుల ధృవీకరణ ప్రక్రియ, వారి డిగ్రీలు మరియు నమోదుల వాస్తవికతను పరిశీలించడం, కోసం ఇచ్చిన కార్యాలయ ఉత్తర్వులను సవాలు చేయడం. రెండవది, రాష్ట్ర బార్ కౌన్సిల్లలో కో-ఆప్టింగ్ సభ్యుల సాధారణ ఖాళీలను భర్తీ చేసే పద్ధతి గురించి.

2. పిటిషనర్ తరపున న్యాయవాది ఆనంద్ నందన్ మరియు బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా తరపున సీనియర్ న్యాయవాది శ్రీ మనన్ కుమార్ మిశ్రా వాదనలు మిస్టర్ అపూర్వా కుమార్ శర్మతో విన్నాము.
3. 2015లో, బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా, బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా సర్టిఫికేట్ మరియు ప్లేస్ ఆఫ్ ప్రాక్టీస్ (ధృవీకరణ) రూల్స్ 2015ను నోటిఫై చేసింది. రాష్ట్ర బార్ కౌన్సిల్లు మరియు బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా ప్రయత్నాలతో, సర్టిఫికేట్లు మరియు ప్రాక్టీస్ స్థలం ధృవీకరణ ప్రక్రియ ప్రారంభమైంది.
4. 2015 నిబంధనలను డిల్లీ హైకోర్టుతో సహా పలు హైకోర్టుల్లో సవాలు చేశారు. బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా ఈ కోర్టు ముందు బదిలీ పిటిషన్‌ను దాఖలు చేసింది. విభిన్న హైకోర్టుల ముందు పెండింగ్‌లో ఉన్న ప్రొసీడింగ్‌లు ఈ కోర్టు బదిలీ కేసు (సివిల్) నంబర్. 126/ 2015 ద్వారా ఈ కోర్టుకు చేయబడ్డాయి.
5. సుప్రీంకోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తి, ఇద్దరు మాజీ హైకోర్టు న్యాయమూర్తులు మరియు బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియాలోని ముగ్గురు సభ్యుల నేతృత్వంలో, ధృవీకరణ ప్రక్రియను పర్యవేక్షించడానికి బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా ఒక హై పవర్డ్ కమిటీని ఏర్పాటు చేసింది.
6. న్యాయవాదుల విద్యా ధృవీకరణ పత్రాల వెరిఫికేషన్ కోసం విశ్వవిద్యాలయాలు డిమాండ్ చేసిన చార్జీల ఫలితంగా వెరిఫికేషన్ ప్రక్రియ ఇబ్బందులను ఎదుర్కొంది. విద్యా సర్టిఫికేట్ల వెరిఫికేషన్ కోసం చార్జీలు డిమాండ్ చేయవద్దని అన్ని యూనివర్సిటీలకు 1 మార్చి 2017న, ఈ కోర్టులోని ద్విసభ్య ధర్మాసనం ఆదేశాలు జారీ చేసింది.
7. మెట్రీరియల్ సమయంలో 16 లక్షల మంది ఉన్న న్యాయవాదుల సంఖ్య ప్రస్తుతం దాదాపు 25.70 లక్షలుగా అంచనా వేయబడినందున ధృవీకరణ ప్రక్రియ సమయం తీసుకుంటుంది. బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా దాఖలు చేసిన కౌంటర్ అఫిడవిట్, నమోదు చేసుకున్న న్యాయవాదుల ధృవీకరణకు సంబంధించి రాష్ట్రాల వారీగా స్థితిని సూచిస్తుంది. పట్టిక ప్రకటన క్రింద ఉత్పత్తి చేయబడింది:

క్ర.సం	రాష్ట్రం	నమోదు	ధృవీకరణ	డిక్లరేషన్	స్వీకరించి	వెరిఫికేషన్	వెరిఫికేషన్	నకిలీ	అందుకున్న
ఖ్య		చేసుకున్న	కోసం	కోసం	న	మొత్తం	కోసం	న్	తర్వాత డిగ్రీ / డేటా
		మొత్తం	స్వీకరించి	స్వీకరించి	ఫారము	విశ్వవిద్యా	విశ్వవిద్యా	నకిలీ	
		న్యాయవా	న	న	మొత్తంలు	లయము	లయము	న్యాయ	
		దుల	మొత్తం	ఫారముల	లకు	లనుండి	వాడు		

	సంఖ్య	ఫారము	సంఖ్య	పంపిన	తిరిగి	ల			
		ల సంఖ్య		డిగ్రీల	అందుకు	వివరా			
				సంఖ్య	న్న	లు			
					నివేదికల				
					సంఖ్య	ద్రువీక			
						రణ			
						తర్వత			
						ఏదయి			
						నా			
	1	2	3	4	5	6	7	8	
1	ఆంధ్రప్రదేశ్	63394	28323	9053	37376	27347	17174	14	18.11.2022
2	డీల్లీ	146556	32195	12204	44399	86850	67780	117	26.11.2022
3	గుజరాత్	113110	31479	7385	38264	21550	8942	0	23.11.2022
4	హిమాచల్	11426	3548	4194	3548	6903	6903	0	29.11.2022
	ప్రదేశ్								
5	జార్ఖండ్	32768	16670	618	17288	19019	10253	2	25.11.2022
6	కర్ణాటక	110125	49073	7578	56651	43886	18500	0	19.11.2022
7	కేరళ	62776	21910	5878	0	24494	20001	0	15.11.2022
8	మహారాష్ట్ర	&220450	67944	22550	90494	69605	51000	7	29.11.2022
	గోవా								
9	ఒడిశా	59198	29152	6781	35933	25857	1757	0	15.12.2022
10	పంజాబ్	&130662	41719	2250	43969	39690	21950	0	09.12.2022
	హర్యానా								
11	రాజస్థాన్	97730	47475	2015	49490	45377	37330	0	14.11.2022
12	తమిళనాడు	122591	38230	21756	59986	38007	28773	0	14.11.2022
13	త్రిపుర	1801	660	18	678	639	594	0	09.12.2022
14	ఉత్తరప్రదేశ్	414568	157347	55747	213094	137608	67913	0	02.12.2022
15	ఉత్తరాఖండ్	19499	8011	3313	11324	8011	5343	0	11.11.2022
16	వెస్ట్ బెంగాల్	75353	26004	6800	32804	23435	9000	0	29.11.2022

17	అస్సాం, నాగాలాండ్ etc.,	38307	21495	4365	25860	7309	8	0	23.11.2022
18	బీహార్	134227	49851	4938	54789	12313	849	2	06.11.2022
19	ఛత్తీస్ గర్	31825	12600	1099	13699	11761	10713	0	11.11.2022
20	మధ్యప్రదేశ్	122082	47937	17206	65143	27591	8245	0	05.01.2022 3
21	మణిపూర్	778	649	649	649	649	11	0	15.11.2022
22	తెలంగాణ	46847	22547	2912	25459	17557	10116	2	23.11.2022
23	మేఘాలయ	1347	268	428	1571	0	0	0	21.12.2022
24	జమ్మూ కాశ్మీర్ మొత్తం	205742	755087	199737	922468	695458	403155	144	0

8. పై ప్రకటన ప్రకారం, 20.57 లక్షల మంది న్యాయవాదులలో దాదాపు 7.55 లక్షల ఫారమ్లు ధృవీకరణ కోసం స్వీకరించినట్లు సూచిస్తుంది. సీనియర్ న్యాయవాదులు మరియు న్యాయవాదులు-ఆన్-రికార్డ్, డిక్లరేషన్ జారీ చేయవలసి ఉంది మరియు తదనుగుణంగా, 1.99 లక్షల డిక్లరేషన్లు అందాయి. పై పట్టికలో సూచించిన విధంగా స్వీకరించిన మొత్తం ఫారమ్ల సంఖ్య 9.22 లక్షలు.

9. రాష్ట్ర బార్ కౌన్సిల్ లలో నమోదు చేసుకున్న మెజారిటీ న్యాయవాదులు తమ ధృవీకరణ ఫారమ్లను సమర్పించలేదని పై పట్టిక సూచిస్తుంది. ధృవీకరణ కోసం తమ ఫారమ్లను సమర్పించని చాలా మంది న్యాయవాదులు అర్హత లేని వ్యక్తులు లేదా "నకిలీ డిగ్రీలు కలిగి ఉన్నారని" బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా దిగులు పడుతుంది. ఈ తరగతి వ్యక్తులు, న్యాయాభ్యాసం కోసం చట్టానికి అవసరమైన అర్హతలు లేకుండా, పనికి అంతరాయం కలిగించడంతో సహా అదనపు ప్రయోజనాల కోసం కోర్టుల రంగంలోకి ప్రవేశిస్తున్నారు అని బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా తగు సమర్థనతో సమర్పించింది . అటువంటి వ్యక్తులను గుర్తించి, బార్ కౌన్సిల్ లో నమోదు చేసుకున్న న్యాయవాదుల జాబితా నుండి తొలగించాలని బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా నొక్కి చెప్పడం సమర్థనీయం.

10. రాష్ట్ర బార్ కౌన్సిల్‌లలో నమోదు చేసుకున్న న్యాయవాదుల సరైన ధృవీకరణ, న్యాయ పరిపాలన యొక్క సమగ్రతను కాపాడటానికి అత్యంత ముఖ్యమైనది. కానీ, విద్యార్హతలు లేదా డిగ్రీ సర్టిఫికేట్‌లను కలిగి ఉండని న్యాయవాదులమని చెప్పుకునే వ్యక్తులు, వారు న్యాయబద్ధంగా బార్‌లోకి ప్రవేశాన్ని మంజూరు చేయగలిగితే, పౌరులకు న్యాయ నిర్వహణకు తీవ్రమైన ప్రమాదం ఉంది. అందువల్ల, ప్రాక్టీస్ సర్టిఫికేట్‌లు, అంతర్గత విద్యా డిగ్రీ సర్టిఫికేట్‌లతో పాటు సక్రమంగా ధృవీకరించబడినట్లు నిర్ధారించడానికి ప్రయత్నిస్తున్న బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియాతో వారు సహకరించేలా చూసుకోవడం దేశంలోని ప్రతి నిజమైన న్యాయవాది యొక్క విధి. ఈ కసరత్తు క్రమానుగతంగా నిర్వహించకపోతే, న్యాయ నిర్వహణ తీవ్ర గందరగోళంలో పడే ప్రమాదం ఉంది. బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా రికార్డులో ఉంచిన వ్రాతపూర్వక సమర్పణలో, అటువంటి అనేక మంది వ్యక్తులు రాష్ట్ర బార్ కౌన్సిల్‌లకు ఎన్నికయ్యారని మరియు కొంతమంది వ్యక్తులు జిల్లా న్యాయవ్యవస్థలో కూడా న్యాయపరమైన కార్యాలయాన్ని ఆక్రమించారని సూచిస్తుంది.
11. 1 నవంబర్ 2022న బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా జారీ చేసిన కమ్యూనికేషన్, ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్ర బార్ కౌన్సిల్ యొక్క వాస్తవికత మరియు చెల్లుబాటును ధృవీకరించకుండా హడావుడిగా విద్యా ప్రమాణాలు మరియు న్యాయవాదుల డిగ్రీలు ధృవీకరణ ప్రక్రియను ప్రారంభించిందనే వాస్తవాన్ని మినహాయించింది. రాష్ట్ర బార్ కౌన్సిల్ ద్వారా ప్రాక్టీస్ సర్టిఫికేట్లు జారీ అవుతున్నాయని లేఖలో ప్రచారం జరిగింది. అందువల్ల, తదుపరి ఉత్తరువులు వచ్చే వరకు అన్ని రాష్ట్ర బార్ కౌన్సిల్‌లు వెరిఫికేషన్ ప్రక్రియను కొనసాగించవద్దని ఆదేశించింది. అయితే, డిగ్రీ సర్టిఫికేట్ల వాస్తవికత మరియు చెల్లుబాటును ధృవీకరించే రాష్ట్ర బార్ కౌన్సిల్‌లు ఆ పనిని కొనసాగించాలని స్పష్టం చేసింది.
12. వాదన సమర్పించే సమయంలో, మిస్టర్ మనన్ కుమార్ మిశ్రా, సీనియర్ న్యాయవాది మరియు బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా చైర్పర్సన్, 1 నవంబర్ 2022 నాటి లేఖ యొక్క ఉద్దేశం ధృవీకరణ ప్రక్రియ యొక్క విరమణను నిర్దేశించడం కాదని, కానీ డిగ్రీ సర్టిఫికేట్ల యొక్క వాస్తవికతను మరియు చెల్లుబాటును ధృవీకరించకుండా కేవలం రాష్ట్ర బార్ కౌన్సిల్ జారీ చేసిన ప్రాక్టీస్ సర్టిఫికేట్ల ఆధారంగా ధృవీకరణ ప్రక్రియ జరగలేదని నిర్ధారించడానికి అని మాత్రమేనని స్పష్టం చేశారు.
13. నకిలీ డిగ్రీ హోల్డర్ల నమోదు మరియు బార్‌లోకి ప్రవేశించడానికి అవసరమైన అర్హతలు లేని ఇతర వ్యక్తుల నమోదు, తద్వారా న్యాయ నిర్వహణపై చూపే ప్రత్యక్ష ప్రభావానికి సంబంధించిన విషయంలో సమస్య తీవ్రత దృష్ట్యా, మేము ధృవీకరణ ప్రక్రియను పర్యవేక్షించడానికి ఈ న్యాయస్థానం ద్వారా ఒక హై పవర్డ్ కమిటీని ఏర్పాటు చేయాలనే బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా సూచనను అంగీకరించడమైనది . మా దృష్టిలో, అటువంటి హై పవర్డ్ కమిటీకి ఈ కోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తి అధ్యక్షత వహించాలి మరియు దాని సభ్యులు : (i) హైకోర్టులోని ఇద్దరు

న్యాయమూర్తులు; (ii) ఇద్దరు సీనియర్ న్యాయవాదులు; మరియు (iii) బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియాలోని ముగ్గురు సభ్యులు. పై సూచనను బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా ఆమోదించింది.

14. తదనుగుణంగా క్రింది వ్యక్తులతో కమిటీ కలిగి ఉండాలని మేము నిర్దేశిస్తున్నాము:

(i) మిస్టర్ జస్టిస్ దీపక్ గుప్తా, సుప్రీంకోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తి;

(ii) Mr జస్టిస్ అరుణ్ టాండన్, అలహాబాద్ హైకోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తి

(iii) మిస్టర్ జస్టిస్ రాజేంద్ర మీనన్, ఢిల్లీ హైకోర్టు మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తి;

(iv) మిస్టర్ రాకేష్ ద్వివేది, సీనియర్ న్యాయవాది; మరియు

(v) శ్రీ మణిందర్ సింగ్, సీనియర్ న్యాయవాది.

ముగ్గురు సభ్యులను నామినేట్ చేయడానికి బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియాకు స్వేచ్ఛ ఉంటుంది. బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా కార్యదర్శి కమిటీ సభ్యులకు అందించాల్సిన అన్ని లాజిస్టికల్ సహాయాన్ని సులభతరం చేయడానికి నోడల్ అధికారిగా ఉంటారు. కమిటీ సభ్యులకు చెల్లించాల్సిన గౌరవ వేతనాన్ని బార్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియాతో సంప్రదించి ఛైర్పర్సన్ నిర్ణయిస్తారు.

15. ఈ కోర్టు ఏర్పాటు చేసిన కమిటీకి ధృవీకరణ ప్రక్రియను పర్యవేక్షించడానికి అధికారం ఉంది. న్యాయవాదుల ధృవీకరణ ప్రక్రియ సక్రమంగా నిర్వహించబడుతుందని నిర్ధారించడానికి అవసరమైన మార్గదర్శకాలు మరియు ఆదేశాలు జారీ చేయడానికి కమిటీకి స్వేచ్ఛ ఉంటుంది. ధృవీకరణ ప్రక్రియ విద్యా డిగ్రీ సర్టిఫికేట్లు మరియు సంబంధిత న్యాయవాదుల నమోదు సర్టిఫికేట్లు రెండింటినీ కలిగి ఉంటుంది. అన్ని రాష్ట్ర బార్ కౌన్సిల్లు కమిటీ ఆదేశాలను పాటించాలి మరియు సమ్మతిని నివేదించాలి.

16. అన్ని యూనివర్సిటీలు మరియు ఎగ్జామినేషన్ బోర్డులు వెరిఫికేషన్ ప్రయోజనం కోసం ఎటువంటి రుసుము వసూలు చేయకుండా విద్యా సర్టిఫికేట్ల వాస్తవికతను ధృవీకరించాలి. బార్ కౌన్సిల్లు చేసిన అభ్యర్థనలు అనవసరమైన జాప్యం లేకుండా త్వరితగతిన ధృవీకరణ నివేదికలు సమర్పించాలి.

17. పరస్పర అనుకూలమైన తేదీ మరియు సమయానికి మొదటి సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా దాని ప్రారంభ సౌలభ్యం కోసం పనిని ప్రారంభించాలని మేము కమిటీని అభ్యర్థిస్తున్నాము. జరుగుతున్న ప్రక్రియ పురోగతిపై 31 ఆగస్టు 2023లోపు ఈ కోర్టు ముందు నివేదిక సమర్పించాలి.

18. ధృవీకరణ ప్రక్రియను సజావుగా అమలు చేయడానికి కమిటీని ఏర్పాటు చేయడం కోసం ఇచ్చిన ప్రస్తుత ఉత్తర్వులను, బార్ కౌన్సిల్స్ యొక్క ప్రస్తుత నిబంధనలను పొడిగించే దిశలో ఉండదని అర్థంచేసుకోవాలని మేము స్పష్టం చేస్తున్నాము.

19. పిటిషన్ ను 11 సెప్టెంబర్ 2023న జాబితాలో చేయండి.

----- O -----